

Frankrijk, een rijzende ster

J. Groenewegen*

In het plan La France, l'Europe, le plan 1989-1992 wordt uiteengezet op welke wijze de Fransen het best de vruchten van de Europese eenwording kunnen plukken. De uitgangspositie is niet slecht: nagenoeg alle macro-economische indicatoren staan op groen, alleen met de traditionele zorgenkinderen van de export en de werkloosheid zou het beter kunnen. De positieve ontwikkelingen kunnen grotendeels worden toegeschreven aan het sinds 1983 gevoerde liberaliseringsbeleid. In het navolgende wordt het economische beleid van de jaren tachtig onder de loep genomen.

Het beleid tussen 1981 en 1983

Toen Mitterrand in 1981 tot president was gekozen en de socialisten de parlementsverkiezingen hadden gewonnen stond Frankrijk er economisch niet goed voor¹. Afgezien van enkele speerpuntsectoren ('grands programmes'), was het Franse productieapparaat als gevolg van het uitblijven van voldoende investeringen in de jaren zeventig sterk verouderd. Frankrijk was slachtoffer geworden van een vicieuze cirkel, waarin op microniveau de ondernemingen onvoldoende investeringsruimte hebben, waardoor aanpassingen van de industriële structuur op mesoniveau uitblijven. Landen met een 'cercle vicieux', worden gekenmerkt door een verouderde productiestructuur, hetgeen zich uit in een relatief hoge importelasticiteit en een relatief lage exportelasticiteit. Wordt de binnenlandse vraag gestimuleerd, dan resulteert een verslechterende betalingsbalans. Stijgt de vraag op de wereldmarkt, dan zal een 'cercle vicieux'-land slechts in beperkte mate kunnen meeprofiten.

In landen met een zogenaamde 'cercle vertueux' opereren daarentegen sterke ondernemingen, die in de loop der jaren specialismen hebben opgebouwd en doelgericht hun investeringen in R&D, productiecapaciteit, strategische allianties e.d. concentreren rond de zogenaamde kernactiviteiten. Landen met een 'cercle vertueux', zoals Duitsland en Japan, zien een toename van de vraag op de wereldmarkt weerspiegeld in een toename van de vraag naar hun eigen producten (relatief hoge inkomenselasticiteit van de export). De ondernemingen kunnen winsten realiseren, waarmee investeringen in proces- en productieinnovaties kunnen worden gefinancierd. Het planmatige structuurbeleid dat de socialisten in 1981 lanceerden was bedoeld om de investeringen te stimuleren en zodanig te sturen dat een modern productieapparaat zou ontstaan. De 'cercle vicieux' moest door een specifiek industriebeleid worden omgebogen in een 'cercle vertueux'.

In het Plan Intérimaire (1982-1983) en later in het eerste 'echte' socialistische plan (het Negende Plan 1984-1988) werd gekozen voor een tweesporenbeleid: enerzijds dienden de afzetperspectieven van de Fran-

se ondernemingen rooskleuriger te worden, waartoe de regering een stimulerend conjunctuurbeleid voorstelde ('relance'), anderzijds diende tegelijkertijd de industriële structuur versterkt te worden, opdat de Franse ondernemingen de internationale concurrentie aan zouden kunnen en de vruchten van de vraagvergroting zouden kunnen plukken. De noodzaak tot modernisering van de Franse industrie en het opvoeren van de uitgaven voor het onderzoek werden in het 'Plan Intérimaire' sterk benadrukt. Het selectief nationaliseren van sleutelindustriële zou volgens het plan de regering de mogelijkheid bieden de investeringen en de uitgaven voor onderzoek daadwerkelijk op te voeren in een richting, die strookte met de doeleinden neergelegd in het nationale indicatieve plan. Het 'Plan Intérimaire' wijst een industriebeleid in termen van speerpuntenbeleid van de hand en kiest voor een 'filière'-beleid gericht op de versterking van de gehele industriële structuur.

Al snel bleek het tweesporenbeleid op niets uit te lopen. Een conjunctuurbeleid in een land met een vicieuze cirkel is gedoemd te mislukken als het niet wordt afgestemd op het beleid van de belangrijkste handelspartners i.c. Duitsland². De 'relance' riep snel grote inflatie- en handelsbalansproblemen op, waardoor de frank verzwakte. Tegelijkertijd was door de stijging van de overheidsuitgaven het financieringstekort sterk gestegen. De regering-Mauroy was genoodzaakt de frank binnen korte tijd drie maal te devalueren.

Nadat reeds in oktober 1981 het beleid enigszins was bijgesteld kwam in maart 1983 de definitieve ommezwaai.

* De auteur is als universitair docent verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en de onderzoeksgroep GRASP.

1. Deze paragraaf en de volgende zijn voor een belangrijk deel gebaseerd op J. Groenewegen, *Planning in een markteconomie; indicatieve planning, industriebeleid en de rol van de publieke onderneming in Frankrijk in de periode 1981-1986*, Eburon, Delft, 1989.

2. O. Holman en K. Poot, *Europese monetaire integratie; structuurpolitiek en bezuinigingsbeleid in Frankrijk*, *Tijdschrift voor Politieke Economie*, 6e jg. nr 4.

Ontwikkelingen tussen 1983 en 1986

In maart 1983 koos president Mitterrand op advies van de toenmalige minister van Economische Zaken, Jacques Delors, voor handhaving van de frank in het Europese Monetaire Stelsel (EMS). Impliciet werd daarmee gekozen voor een aanpassing van het economische beleid aan dat van Duitsland. Het stimuleringsbeleid maakte plaats voor bezuinigingen ('rigueur'), aan het begrotingstekort werd paal en perk gesteld (maximaal 3% van het bnp) en de inflatie werd tot volksvijand nummer één verklaard. Daling van de werkloosheid en een evenwichtiger handelsbalans moesten het resultaat van de ommezwaaai zijn.

In het Negende Plan zijn de ingrediënten van het nieuwe conjunctuurbeleid terug te vinden. Tevens werd daarin een lans gebroken voor een structuurbeleid, waarin niet het industriebeleid (sector- en 'filière'-beleid), maar het technologiebeleid centraal stond. De R&D-uitgaven moesten stijgen tot 2,5% van het bnp (was 1,8%), grote programma's voor het basisonderzoek werden gestart ('programmes mobilisateurs'), terwijl tegelijkertijd nieuwe organisatiestructuren in het leven werden geroepen, die de diffusie van technologie moesten bevorderen. Belangrijk in dat verband zijn de Centres Régionaux d'Innovation et de Transfert de Technologie (CRITT). Over het 'filière'-beleid werd vanaf 1983 weinig meer vernomen, evenmin als over de rol van de publieke ondernemingen. Het was snel duidelijk geworden, dat de nationalisaties niet zo'n effectief instrument voor industriepolitiek waren als de socialisten gehoopt hadden. In de onderhandelingen over de zogenaamde planningsovereenkomsten tussen overheid (i.c. Ministerie van Industrie) en het management van de publieke ondernemingen bleken de ondernemers voortdurend een informatievoorsprong te hebben ten aanzien van marktontwikkelingen, technologie, en dergelijke. Een voorsprong, die in de onderhandelingen werd uitgebuit en tot gevolg had dat de planningsovereenkomsten eerder intentieverklaringen werden dan duidelijke contracten, waarmee de strategie van de ondernemingen daadwerkelijk kon worden gestuurd. Onder premier Laurent Fabius werd vanaf 1983 met strakke hand inhoud gegeven aan het versoberingsbeleid: om de loonkostenontwikkeling in de hand te houden werden stakingen gebroken, werden de ambtenarsalarissen aan banden gelegd en door middel van het verlagen van de belasting- en premiedruk werd gepoogd de winstpositie van het bedrijfsleven te verbeteren.

1986-1988: de periode 'Mitterrac'

In mei 1986 werden parlementsverkiezingen gehouden, die een centrum-rechts kabinet onder leiding van Jacques Chirac opleverden. Tot de presidentsverkiezingen in 1988 volgde de unieke periode van 'cohabitation', waarin de socialist Mitterrand het moest zien te rooien met de conservatief Chirac: de periode 'Mitterrac'. Voor het eerst in de Vijfde Republiek stond de verdeling van bevoegdheden tussen de premier en de president ter discussie. Snel bleek, dat Mitterrand zich het behartigen van de hogere staatsbelangen van de defensie en het buitenlandse beleid toeëigende en Chirac zich met de toch meer platvloerse economische problemen moest bezig-

houden. Chirac had haast het Franse volk te tonen wat hij waard was. Voor de presidentsverkiezingen moest orde op zaken worden gesteld; niet alleen op economisch terrein, maar ook op het gebied van het onderwijs, de staatsbedrijven en de publieke dienstverlening. Zijn haast bleek onder andere uit de noodgreep van een nieuwe devaluatie van de frank, uit de snelheid waarmee de minister van Economie, Financiën en Privatisering, Eduard Balladur, het privatiseringsprogramma uitvoerde en uit de onvolwassen wetsontwerpen die werden ingediend met betrekking tot de reorganisatie van de universiteiten, de staatsbedrijven (SNCF) en het gevangeniswezen. Van Chirac ontstond het beeld van een nerveuze gehaaste manager die te snel resultaten wilde tonen, terwijl Mitterrand steeds meer de rol van hoeder van het lange-termijnbelang ging vervullen.

Chirac scherpte de lijn die door Fabius was ingezet verder aan: de vennootschapsbelasting werd verder verlaagd, regelingen voor het ontslaan van werknemers werden versoepeld en het prijsbeleid voor industriële producten werd afgeschaft. De minister van Economie, Financiën en Privatisering privatiseerde met grote voortvarendheid ondernemingen als Saint-Gobain, Paribas, CGE, Havas en TF-1 en banken als de BNP, CCF en de Société Générale. De voorgestelde veranderingen leverden Chirac echter niet de gewenste resultaten op. Allereerst verkeerde de gehaaste Chirac zich volledig op de weerstand tegen het invoeren van hervormingen in het universitaire onderwijs. Ten tweede verkeerde Chirac zich op de weerstand die door zijn plannen tot stroomlijning van de publieke ondernemingen te wege werd gebracht. In december 1986 ontstonden massale stakingen in de transport- en energiesector: het openbare leven lag voor een maand stil en uiteindelijk moesten de voorstellen worden ingetrokken.

Mitterrand maakte handig van de chaotische situaties gebruik en nam als een vader des vaderlands het onderwijssysteem in bescherming en bekritiseerde de onvolwassenheid van de wetsontwerpen en het gebrek aan overleg met de sociale partners. Tot overmaat van ramp werd de conservatieve regering in 1987 geconfronteerd met een dieptepunt in de werkloosheid: 11,7%. En alsof dat allemaal nog niet genoeg was werd in oktober 1987 een abrupt einde gemaakt aan het succesvol introduceren van publieke ondernemingen op de beurs. De koersval van 'zwarte maandag' haalde hardhandig een streep door de rekening van Chirac.

De tandem Rocard-Béré

Zoals gezegd trok Chirac de in 1983 ingezette lijn door, maar werd hij door de politiek handig manoeuvrerende Mitterrand in de 'cohabitation' onder zo'n druk gezet dat hij te hard van stapel liep. Mitterrand won in 1988 de presidentsverkiezingen, waarna de socialisten in de daarop volgende parlementsverkiezingen voldoende stemmen haalden om de regering van Michel Rocard in het zadel te helpen. Vanaf het moment van aantreden is Rocard met zijn minister van Economie en Financiën, Pierre Bérégovoy, vastbesloten geweest de inflatie verder te beugelen door middel van een strak loonbeleid, terughoudendheid ten aanzien van de belasting- en premiedruk en een beleid gericht op versterking

van de positie van de frank. Ook Rocard werd in 1989 met stakingsproblemen geconfronteerd, maar het kabinet bleef vasthouden aan de in 1983 ingezette beleidslijnen. De communistische vakbond (CGT) poogde werknemers massaal te mobiliseren, maar de ontwikkelingen in Oost-Europa hadden zijn aanzien aangetast, terwijl de hoogblijvende werkloosheid werknemers voorzichtig maakte.

Resultaten

Het beleid ter bestrijding van de inflatie en versterking van de positie van de frank bleek doeltreffend. De inflatie, die in 1980 nog 13,6% bedroeg, daalde tot 2,75% in 1988. De frank is een harde valuta geworden, hetgeen duidelijk bleek toen in 1985 de Italiaanse lire devalueerde en de D-mark revalueerde. Minister Bérégovoy volgde toen Duitsland, hetgeen de eerste revaluatie van de frank was sedert het bestaan van de Vijfde Republiek. Sinds 1987 is de frank niet meer bijgesteld ten opzichte van de mark. Sterker nog: in april 1989 en in november 1990 verlaagde Frankrijk uit eigen beweging de rente, hetgeen een duidelijk bewijs van zelfvertrouwen was. De positieve ontwikkelingen hebben zich in het recente verleden doorgezet. De inflatie bedroeg 3,4% in 1989 en in 1990 was dit 2,5%. De economische groei bedroeg in 1989 3,5% en voor 1990 werd aanvankelijk 3,2% verwacht, maar dat percentage is door de Golfcrisis bijgesteld tot 2,7. Uit de uitgangspunten voor de begroting van 1991 blijkt, dat de regering de in 1983 ingezette lijn doortrekt: verdere verlaging van de vennootschapsbelasting (van 37% naar 34%) en verlaging van de btw van 25% naar 22%. Door bezuinigingen moet het begrotingstekort dalen van 90 miljard frank naar 80 miljard. Verwacht wordt dat in 1991 de investeringen enigszins zullen afnemen, dat de inflatie in de hand kan worden gehouden, maar dat de traditionele zorgenkinderen van de werkloosheid en de handelsbalans een probleem blijven.

De werkloosheid is voor alle regeringen in de jaren tachtig een hardnekkig probleem. In Frankrijk blijft het werkloosheidspercentage rond de 10 schommelen, terwijl andere landen een teruggang hebben weten te bewerkstelligen. Met name de werkgelegenheid in de industrie ontwikkelt zich slecht. Ook wat de duur van de werkloosheid betreft scoort Frankrijk samen met Italië en het Verenigd Koninkrijk niet goed: met één werkloze op de twee die langer dan een jaar werkloos is en een gemiddelde werkloosheidsduur van zestien maanden is Frankrijk een trieste koploper. De oorzaak van de slechte ontwikkelingen in de jaren tachtig op het gebied van de werkgelegenheid worden enerzijds gezocht in het grote aantal toetreders in met name de categorieën van de jongeren en de vrouwen en anderzijds in de inflexibiliteit van de arbeidsmarkt. Door het specifieke beleid met betrekking tot de probleemgroepen en een versoepeling van met name de ontslagprocedures is gepoogd de problemen het hoofd te bieden. Aan het eind van de jaren tachtig is de situatie enigszins verbeterd. In 1988 en 1989 werden relatief veel arbeidsplaatsen gecreëerd. 1988 gaf een stijging van 2,3% te zien en 1989 zelfs 3,15%, hetgeen neerkomt op 415.000 arbeidsplaatsen. Dergelijke ontwikkelingen zijn sinds het begin van de jaren zeventig niet meer voorgekomen³. De positieve ont-

wikkelingen doen zich voor in de dienstensector, maar sinds begin 1989 is ook in de industrie sprake van een netto creatie van arbeidsplaatsen.

Het tweede traditionele zorgenkind van de Franse economie betreft de export. Met name de onevenwichtige situatie met Duitsland is een doorn in het Franse oog⁴. Het tekort op de handelsbalans met Duitsland bedroeg in 1989 50 miljard frank, hetgeen betekent dat Duitsland ongeveer de helft van het totale tekort van 97,8 miljard voor zijn rekening nam. Het tekort is voortdurend gestegen (in 1986 was het tekort 39,3 miljard frank, in 1987: 43,9, in 1988: 33 en in 1989 50 miljard) en heeft nu zo'n vorm aangenomen dat ook naar politieke oplossingen wordt gezocht. Van de gezamenlijke Frans-Duitse economische raad die in 1988 in dat verband is ingesteld mogen de Fransen echter niet te veel verwachten, omdat de oorzaak van het probleem niet van politieke aard is, maar zijn wortels heeft in de zwakte van de Franse industriële structuur.

Veel onderzoekers zien de zwakke prestaties op het gebied van de export van met name hoogwaardige producten naar OESO-landen als een indicatie van de structurele problemen in de Franse industriële sector. In de landenstudie 1988-1989 gaat de OESO uitgebreid in op het gebrek aan specialisatie binnen de Franse structuur, waardoor een ongunstige verhouding tussen de import- en exportelasticiteiten is ontstaan en het gevaar van een 'cercle vicieux' zeker nog niet geweken is⁵. Integendeel, door een stagnatie in de investeringen in zowel R&D als in nieuwe productiecapaciteit is in Frankrijk een adequate aanpassing van de industriële structuur uitgebleven, waardoor Frankrijk tot ongeveer 1987-1988 zeker een 'cercle vicieux' kent.

In de OESO-landenstudie van 1989 wordt getoond dat Frankrijk tot 1987 ten opzichte van de belangrijkste handelspartners achterblijft op het terrein van de investeringen en de R&D-uitgaven⁶. Indicatoren die het gebruik van nieuwe technologieën aangeven (bijvoorbeeld gebruik van micro-elektronica in het productieproces of het aantal robots per werknemer) laten voor Frankrijk geen gunstig beeld zien⁷. De daling van de produktiviteit in de industriële sector in Frankrijk was in de eerste helft van de jaren tachtig groter dan in Duitsland, terwijl in andere OESO-landen juist van een stijging sprake was⁸. Vooral in de kapitaalgoederensector met een relatief groot aandeel van hoogwaardige technologische producten is de daling van de produktiviteit opvallend. De OESO suggereert een verband met de stagnatie van de investeringen in de voorgaande jaren. Niet alleen het volume van de investeringen is belangrijk, ook de richting telt.

3. *Le Monde*, 16 juli 1990, blz. 13.

4. Zie voor een recente gedetailleerde vergelijking: La France face à la Grande Allemagne, *Le Nouvel Economiste*, nr. 734, 23 februari 1990.

5. Zie deel III in OESO, *Economic Surveys*, France 1988-1989, Parijs, 1989.

6. Zie OESO, op.cit., Parijs, 1989.

7. Zie ook Y. Dimicoli en B. Marx, *Les années Mitterrand, Economie et Politique*, nr. 154, februari 1990, blz. 4-16.

8. Zie OESO, op.cit., tabel 22, Parijs, 1989.

Aglietta, Orléan en Oudiz wezen in 1981 op overtuigende wijze op de relatie tussen de richting en omvang van de investeringen, de specialisatiegraad van een land en de exportresultaten⁹. Ook de OESO heeft naar die verbanden onderzoek gedaan en laat zien dat Frankrijk is gespecialiseerd in produkten met een dalende vraag en geringe winstmarges en dat het juist marktaandeelen verliest voor produkten waarvan de vraag stijgt. Overigens laat ook een aantal andere Europese landen in 1987-1988 dat beeld zien. Voor Frankrijk komt daar echter een ongunstige geografische specialisatie in export naar Afrika en de OPEC-landen bij¹⁰.

Deze sombere analyse van de OESO wordt in het landenrapport van 1990 bevestigd, maar er is nu ook plaats voor optimistischer geluiden. Het geografische exportpatroon met een relatief zwaar accent op met name ex-koloniën in de derde wereld is sinds 1987 sterk verbeterd, hetgeen blijkt uit het feit dat de bewegingen in de vraag naar Franse exportprodukten parallel loopt met die van de andere Europese landen¹¹. Een tweede positieve ontwikkeling betreft de verdere daling van de relatieve arbeidskosten sinds 1987, hetgeen een positief effect op de export kan hebben. Ook bemoedigend is het gegeven dat het verlies van aandelen in groeimarkten in vergelijking met de andere EG-landen is gestabiliseerd, terwijl de sedert 1986 gestegen investeringen de verwachting rechtvaardigen dat een modernisering en aanpassing van de industriële structuur in de nabije toekomst zijn vruchten zou kunnen afwerpen. De investeringen in de industriële sector laten sinds 1985 een gemiddelde stijging van 9,4% per jaar zien. De ontwikkelingen zijn sterk gerelateerd aan de toename van de winsten met een sterke stijging in de automobielsector (+12,4%), de intermediaire-goederensector (+10,6%) en een relatief achterblijven in de kapitaalgoederensector (7,0%). De investeringen van voor 1986 waren vooral gericht op verbetering van de efficiëntie, terwijl het na 1987 voor een belangrijk deel om uitbreiding van de capaciteit gaat.

Al enige tijd staan indicatoren als de groei van het bnp, de inflatie, het overheidstekort en de positie van de frank op groen. Het lijkt erop dat het ook met de werkloosheid en de export, die beide nauw verbonden zijn met de investeringen, voorzichtig de goede kant uitgaat.

Recente cijfers van de handelsbalans blijven echter zorgwekkend¹², hetgeen laat zien dat de overgang in Frankrijk van een 'cercle vicieux' naar een 'cercle vertueux' zeker nog niet is voltooid.

Het Tiende Plan

Ideeën en wensen ten aanzien van toekomstige economische ontwikkelingen kunnen in Frankrijk worden aangetroffen in het nationale indicatieve plan. In 1989 is het Tiende Plan (1989 – 1992) van start gegaan. Dat plan is net als het Negende Plan voorbereid en opgezet volgens de richtlijnen van de wet op de Hervorming van het Plan (1982), waarin de socialisten de revitalisering van de 'planification à la française' vorm hebben gegeven. In het plan-nieuwe-stijl wordt eerst het nationale en internationale kader geschetst, waarbinnen de Franse economie zich de komende jaren zal ontwikkelen. In scenario's worden kansen en bedreigingen geschetst. Wat

dat betreft staat in het Tiende Plan de Europese eenwording centraal. Vervolgens wordt in het plan aangegeven welke strategieën ervoor kunnen zorgen, dat de economische structuur in het algemeen en die van de industrie in het bijzonder, zich efficiënt aanpast aan de te verwachten ontwikkelingen. Het plan-nieuwe-stijl bevat zeker geen kwantitatieve doeleinden op het mesoniveau van de sectoren en de regio's, laat staan op het microniveau van de ondernemingen of de industriële groepen. Het Plan bevat in de eerste plaats informatie over uiteenlopende zaken die relevant zijn voor de strategische besluitvorming op microniveau. Deze informatie is vooral van kwalitatieve aard en betreft verwachte ontwikkelingen op wereldmarkten, op diverse technologische gebieden, op het terrein van het binnen- en buitenlandse overheidsbeleid en dergelijke. Centraal staat onzekerheidsreductie, waardoor de planningshorizon voor de ondernemers wordt verbreed en verlengd. Wat dat betreft is de basisgedachte van de grondleggers van de Franse indicatieve planning niet veranderd: de huidige 'Commissaire au Plan', Pierre-Yves Cossé, spreekt net als Pierre Massé in de jaren zestig van "(...) rassurer sur l'avenir, en réduisant l'incertitude"¹³.

Naast de rol van informatieproducent en -verspreider biedt het Plan een consultatieforum, waar ondernemers, belangengroepen, ambtenaren, deskundigen van onderzoekinstellingen, e.d. informatie uitwisselen, visies confronteren en pogen gezamenlijk een beeld van verwachte en gewenste toekomstontwikkelingen te vormen.

Wat de doeleinden betreft staat de groei van de werkgelegenheid in het Tiende Plan centraal. Er wordt van uitgegaan dat door de Europese eenwording de concurrentie op de binnen- en buitenlandse markten scherper zal worden, hetgeen de Franse ondernemingen noodzaakt verder orde op zaken te stellen. Verdere herstructurering van zowel de particuliere als de publieke groepen en concentratie op een beperkt aantal kernactiviteiten moeten de ondernemingen beter in staat stellen ontwikkelingen te initiëren of daarop te anticiperen. De overheid heeft wat dat betreft zeker een verantwoordelijkheid, maar zij dient deze zo min mogelijk door middel van directe interventies vorm te geven en zoveel mogelijk de weg van

9. M. Aglietta, A. Orléan en G. Oudiz, Des adaptations différenciées aux contraintes internationales, *Revue Economique*, 1981, blz. 660-712.

10. OESO, op.cit., Parijs, 1989, blz. 62 en 63.

11. Zie OESO, *Economic Surveys*, France 1989-1990, Parijs, 1990, blz. 37.

12. *Le Monde*, 25 augustus 1990, blz. 19.

13. Jean Monnet en Pierre Massé zijn de grondleggers van de naoorlogse 'planification à la française'. Centraal in hun visie staat het falen van de markt als het gaat om de coördinatie van beslissingen die de lange termijn structurele ontwikkelingen betreffen. De actualiteit van die basisgedachte blijkt uit de argumentatie van de huidige Commissaire au Plan, Pierre-Yves Cossé: "Le marché est reconnu incapable de donner spontanément des réponses à des questions structurelles qui impliquent des choix stratégiques à moyen et long terme (...)", Pierre-Yves Cossé, *Faire vivre le Xe Plan*, *Les Cahiers Français*, nr. 242, juli-september 1989, blz. 2.

voorwaardenscheppend beleid te volgen. Die terughoudende rol van de Franse overheid blijkt duidelijk uit haar houding ten opzichte van de publieke ondernemingen. De autonomie van het management en het streven naar een rendabele onderneming staan voorop. Het management dient nog steeds bij het ministerie een ondernemingsplan in op grond waarvan de onderhandelingen over de planningsovereenkomst tussen de overheid en de onderneming worden gevoerd. Echter, deze procedure heeft niet tot doel gedetailleerd in de strategie van het management te interveniëren. Wel wordt het instituut van de planningsovereenkomst een geschikt forum geacht voor een regelmatige informatie-uitwisseling tussen de overheid als aandeelhouder en het management van de onderneming.

Ook gedurende de periode van het Tiende Plan zal het overheidsbeleid in de eerste plaats voorwaardenscheppend zijn. Verdere verbetering van de winstpositie van het bedrijfsleven staat voorop met beperking van de loonkosten, alsmede van de premie- en belastingdruk als centrale instrumenten. De verwachting leeft dat door de hogere winsten de investeringen verder zullen toenemen, hetgeen op langere termijn door middel van een versterking van de industriële structuur een gunstige invloed op de export zal hebben. Het beleid gericht op beperking van de inflatie en versterking van de frank passen in die doelstellingen.

Wat Europa betreft acht de Franse regering een monetaire en financiële integratie essentieel voor het welzijn van de eenwording. Het binnenlandse beleid wordt op die integratie afgestemd. Enerzijds worden belastingen geharmoniseerd (belasting op spaargelden, verlaging van de btw) met de Europese ontwikkelingen. Anderzijds worden financiële markten geliberaliseerd en wordt hard gewerkt aan de positie van Parijs als financieel centrum van Europa¹⁴. Problematisch bij dat alles is het streven van de overheid het financieringsstekort verder te verlagen zonder dat de lasten voor het bedrijfsleven mogen stijgen. Verdere bezuinigingen en lastenverzwaring voor de huishoudens zijn dan onvermijdelijk en de vraag dringt zich op of een dergelijk beleid niet tot grote sociale onrust zal leiden¹⁵.

Stel dat de regering-Rocard erin slaagt de inflatie in toom te houden, het overheidstekort verder terug te dringen en inderdaad voorrang te geven aan investeringen, export en economische groei, wat betekent een en ander dan concreet voor de ontwikkeling van de economische groei en de verdeling over de huishoudens. De 'Groupe macro-économique' heeft in het kader van het Tiende Plan laten zien dat de marges voor de regering zeer smal zijn¹⁶. De tandem 'Rocard-Béré' kiest voor de creatie van werkgelegenheid door middel van economische groei. Daarvoor zijn investeringen nodig, die de industriële structuur versterken. Lage inflatie, lage belasting- en premiedruk en een matige loonontwikkeling moeten bijdrage tot verbetering van de winsten, zodat investeringen mogelijk worden¹⁷. Wie betaalt de rekening? Zoals het er nu naar uitziet zullen dat weer de ambtenaren en de loontrekkers zijn. Of die verdeling van lasten nog een aantal jaren haalbaar is wordt steeds meer betwijfeld¹⁸.

Slot

Het 'modèle français' van de jaren zestig met een voluntaristisch structuurbeleid van de centrale overheid heeft zich in de loop der jaren aangepast aan diverse interne en externe ontwikkelingen. De Franse economie is vanaf het begin van de jaren zestig opener en complexer geworden, waardoor een integrale sectorplanning steeds moeilijker werd. Onder conservatieve regeringen werd de 'planification à la française' naar de achtergrond geschoven en werd alle aandacht van de sturende 'l'État' gericht op specifieke 'grands programmes'.

Wat de nationale indicatieve planning betreft werd de 'déplanification' van de jaren zeventig vervangen door een revitalisering van het Plan in de jaren tachtig. Het Negende en ook het Tiende Plan zijn in de eerste plaats zogenaamde informatieplannen, waarin verwachte en gewenste ontwikkelingen voor de langere termijn worden geschetst. Het Plan is een consultatie-platform en de rol van de overheid is een kaderscheppende en bemiddelende. Het Plan bevat vooral informatie over de marges van het overheidsbeleid bij uiteenlopende externe en interne ontwikkelingen (scenario's). Het beleid dat in 1983 werd ingezet en verwoord werd in het Negende en Tiende Plan is duidelijk: Europa staat centraal, hetgeen tot uitdrukking komt in het conjunctuurbeleid, het beleid gericht op een sterke frank in het EMS en de harmonisering van de Franse belastingwetten en financiële regels met de Europese ontwikkelingen. Ook wat het structuurbeleid betreft wordt de Europese weg gevolgd: in de 'grands programmes' wordt de tendens van 'Europeanisering' – ingezet in de jaren zestig en zeventig (Unidata, Airbus en Ariana) – nu met alle kracht doorgezet (Esprit, Eureka en dergelijke). Frankrijk zal daarin zoveel mogelijk zijn 'planification'-gezicht willen laten zien. Het lijkt erop dat de socialisten in 1983 op tijd het roer hebben omgegooid en dat Frankrijk een politieke en economische Europese partner van allure is geworden.

J. Groenewegen

14. Loi de Plan, geciteerd naar M. Prim, Xe Plan 1989-1992, *Economie et Politique*, 1989, blz. 27.

15. Zie bij voorbeeld Rocard, Pour qui la facture du Golfe, *Le Nouvel Economiste*, nr. 760, 7 september 1990.

16. Zie Perspective macroéconomique à l'horizon 1992 et Xe Plan, *Les Cahiers Français*, nr. 242, juli-september 1989; M. Assouline, A. Epaulard en P. Zagamé, Réflexions macroéconomiques autour du Xe Plan, *Revue d'économie politique*, 1990, nr. 2, blz. 207-232.

17. Voor kritiek op die reddenatie: J. Sourian, Commerce extérieur, le reflet de faiblesses structurelles, *Economie et Politique*, nr. 159/160, juli-augustus 1990, blz. 21-24.

18. Zie *Le Nouvel Economiste*, nr. 760, blz. 14 en 15.